

БОГОСЛОВСКО ЗНАЧЕЊЕ КАМЕНА У СВЕТОМ ПИСМУ

У Светом Писму реч камен има првенствено богословски карактер. Богословско значење ове речи има свој корен још у Старом Завету и обично је везано за тему Божјег присуства у свом народу. Најчешћи епитет камена у његовом теолошком контексту јесте „крајеугаони“.

О камену, који је тема ове наше мале студије, пророк Исаија говори: „Господа Саваота поштује свето, Он је страх¹ ваш, и трепет ваш. И биће вам светилиште, и камен спотицања, и стена саблазна за оба дома Израилева; петља и мрежа за становнике Јерусалима“ (Ис. 8,13—14).

Грчки преводиоци су другачије схватили ово место пророка Исаије, и превели: „Свето поштујте Господа Саваота, и нека ти буде на освећење, а не стена спотицања“. Савремени преводи су углавном верни јеврејском тексту.

Други текст, који се често цитира, такође се налази код пророка Исаије. То је 16-и стих његове 28-е главе: „И гле, овако говори Господ, ево стављам у основу Сиона камен, крајеугаони камен, опробан² и драгоцен, чврсто утемељен; ко верује у њега (= ко се на њега ослони, ко на њему зида) неће се колебати“. Грчки преводиоци (Седамдесеторица) прочитали су ово место: „Ко верује у њега, неће се постидети“. Савремени преводи су верни јеврејском тексту.

Шта овај камен значи у перспективи пророка Исаије? Будући да га, како каже пророк, сâм Бог поставља, то је он вероватно резултат и наставак већ започете Божје делатности у свом народу. Као такав, он значи „интервенцију“ и „мешање“ Божје у историју изабраног народа. Означава ону „Руку Божју“ која увек присуствује и дејствује у свом народу. Обично се егзегете не искључују, али се разилазе у тумачењу ова два места код пророка Исаије. Једни у камену крајеугаоном, који Бог поставља као основу грађевине, виде почетак учења пророка Исаије о Новом царству, које ће сам Бог саградити. Други пак тумаче га као победу Месије над моћницима овога света. — Међутим, не означава ли он пре онај остатак, „Шеар“, о коме Исаија тако често говори (Ис. 11,11 11,16 и следећи)?

¹ Страх је превод јеврејске речи „ЈАРЕ“, која значи и уважавати, поштовати (= страхопоштовање). У једном ширем контексту, овом речју се изражава осећање срца, у буквалном и фигуративном смислу, при сусрету са Богом, доживљају Бога.

² Јеврејска реч „БОХАН“, коју смо превели са опробан, може да значи и критеријум.

Изразећи из старозаветног контекста, умесно је тумачење, да је Господ за свој народ — камен и стена спасења, место уточишта: „Волим те, Господе, снаго моја; Господ је стена моја, уточиште моје, Спаситељ мој” (Пс. 18,2—3; ср. Изл. 17,6 Пс. 30,3; 313; 2,3 и 7; 95,1; Пон. зак. 32,4 итд.). Камен се, дакле, идентификује са Богом, који је Спаситељ Израилев, Свети Израилев. Његова је светост, за оне који немају у Њега поверења, који не граде на њему као сигурној основи — њихова несрећа, односно камен спасења за такве постаје камен препрека и разлог пада.

Ради појашњења текста, навешћу неколико тумачења Отаца и Учителја Цркве, који се односе на претходне стихове пророка Исаије. Тумачења Отаца нису једнообразна, и као таква међусобно се допуњују. Јевсевије Кесаријски овако тумачи наведене стихове: „Ви нисте примили благодет, која вам је била саопштена први пут, у почетку. Али, ја ћу поставити мој драгоцен (честни) и крајеугаони камен (као крајеугаони), који ће бити високо постављен и од свих виђен. Објавићу га свим народима. Ко буде веровао у њега, биће испуњен надом. Показује се да је тај исти камен постављен у темељ Сиона... На том камену ћу саградити моју цркву”.³ — Јевсевијев текст карактерише недовољна јасност. Поготову израз „Прва благодат”. Јевсевије оставља свог читаоца да погађа смисао његова тумачења.

Свети Григорије Богослов, у свом Седамнаестом Слову, тумачи исти текст „али много јасније, остајући вернији самом тексту. Ево шта он каже: „Христос је један, и он је за једне пад, за друге васкрсење. Пад за невернике, и васкрсење за вернике. За једне је камен спотицања, за друге камен крајеугаони, стена достојна похвале. Ови (верници) се сједињују са Логосом, и ослањају се на Њега”.⁴ Показује се да, у односу на Свето Писмо, првенствено у односу на Христа, у Св. Григорија вера има превасходну улогу.

Пре него што пређемо на друге Оце Цркве, и њихова тумачења указаних места Св. Писма, ја би хтео указати какво значење има вера код пророка Исаије у односу на камен, о коме је реч, и шире. Шта је у ствари вера у библијској равни? Сетимо се пророкових речи: „Који верује у њега, неће се поколебати”, „постидети”.

Који верује у кога? — У тај опробани, тврди, драгоцен камен. — Реч вера долази од корена аман, као и реч амин, и има многоструко значење. Овде бих указао само на нека, као: васпитавати, вежбати, упражњавати; правилан, потврдити, заслужити поверење, поверовати, бити обезбеђен; уметност, истина, мајстор, стваралаштво, итд.

У библијској равни, садржај вере је првенствено доживљај, који настаје из безрезервне преданости Богу, то јест из непоколебљивог уверења да Бог испуњава своја обећања и да не обмањује (види Пост. 15,6; Пон. Зак. 24, 13; Пс. 106, 8; Ис 7, 9; Пон. Зак. 7, 6 итд.). Бог је веран својим обећањима, а за узврат, тражи наше непоколебљиво, као камен тврдо поверење у Њега. Вера је освећење и залог спасења (Ис. 28, 16), она је подлога „хришћанског егзистенцијализма”.⁵

³ П. Г. 24, 292 Б.

⁴ П. Г. 35, 973 Б.

⁵ Јер „вером живимо, а не гледањем” (2 Кор. 5,7).

Но да се вратимо тексту пророка Исаије и да га завршимо својеобразним тумачењем Теодора Ираклијског. Својеобразност његовог тумачења Исаијиног текста састоји се управо у томе што он у њему види не само старозаветну реалност „историчност“, него и новозаветно испуњење, које је Христолошког карактера. И код њега, у односу Бог — човек, вера има превасходни значај.

Ево шта он говори: „Ја ћу вам послати, каже он (Бог) свог Сина Јединородног, који ће се јавити у телу, и неће тражити од вас ништа друго осим веру у Њега, да бисте добили спасење, јер је камен крајеугаони ... (следује текст пророка Исаије)... као хвала, која је проишлаго од Оца ка Сину. Јер ко је дужан сведочити о Сину Јединородном, ако не Отац“⁶.

Други старозаветни текстови који говоре о богословском значењу Камена

Један од првих текстова, који је привукао нашу пажњу је текст 118. псалма стихови 22—23: „Камен који су одбацили зидари постаде крајеугаони; то би од Господа и дивно је у нашим очима“.

Овде нема потребе за реконструкцијом текста, будући да је исти у разним издањима Библије. Ако негде и постоје извесне измене, оне општи смисао не мењају. Који је у ствари општи смисао ових ставова? — Да ли они дају нешто ново у односу на претходни текст пророка Исаије? Камен који су одбацили зидари, постао је крајеугаоним или глава угла, што ће рећи камен значајних размера, који је на Истоку стављен на угао, где су се сретала два зида; његова је улога била — држати целу грађевину. Због речи „глава“ у тексту, многи су склони да закључе да је реч о грађевини са кулом. Таквом закључку прибегава и класични егзегета Луис Пирот (Luis Pirot). У сваком случају једно је важно и тачно: камен, за који се мислило да више није за употребу, заузима најважније место у целој грађевини. Овде је место да напоменемо да јеврејска егзегеза овај текст примењује на свој народ, који је кроз историју био презрен, одвођен у ропство, но на крају ипак пронашао своју слободу, да би у време Месије, послужио као непоколебива основа у изградњи његова царства.

Да још напоменем, да се Христос у разговору са књижевницима и фарисејима позива на овај текст (Мт. 21,32). Такође Апостоли Петар и Јован у заштити пред Синедрионом (Дел. Ап. 4,11). Ово упућује на тражење пунијег, или пуног смисла Псалма 118,22—23 у новозаветним текстовима, чему ћемо посветити одговарајућу пажњу у наредним страницама.

Други старозаветни текстови који говоре о Камену

Ми овде не намеравамо обраћати нашу пажњу на све старозаветне текстове, који у било ком контексту говоре о камену. Указаћемо само на оне текстове, који по нашем мишљењу имају дубоко богословско значење, и даћемо њихово делимично тумачење.

⁶ П. Г. 18, 1317 Д.

Књига пророка Данила (2,34—35 — текст писан на арамејском језику), овако говори о камену: „Гледао си док се камен није одвалио, без руку, и ударио у статуу, у њене железне и глинене ноге, и разбио их. ... Камен који је разбио статуу, постао је велико брдо, које испуни сву земљу.“ Грчки и латински преводи дају да се камен, о коме је реч, одвалио „од горе“ (ἐξ ὄρους). Искуство Цркве је ово место схватило као месијанско. У чему се, наиме, састоји његов месијанизам?

У горњем тексту Данило описује смену царстава, и показује да се неопходни динамички аспект у историјском процесу сачувао у изабраном народу (аспект познат једино старозаветном мисаоном строју). Царства се смењују и пропадају, да би уступила место Новом царству. На нивоу новозаветне литературе, то Царство је вечно и Бог је његов Цар. Код Данила 7,13 будући цар је Син човечији (литерарно, и буквално: син човечанства), У сваком случају „човек-личност“. Он је супротност чудовиштима, која му претходе. његов долазак са облацима, или на облацима, указује на божанско присуство, односно на старозаветне Теофаније (види Изл. 34, 5; Лев. 16, 2; Бр. 11, 25 и тд.).

И док је будући Месија цар код Данила 7,13: „човек, личност“, дотле је Он код Данила 7, 27: цео народ Божји. Будуће царство је у ствари сабор светих. У Новом Завету, сам Христос себе назива Сином човечијим (Мт. 8, 20; 11, 19 и сл.). Што се тиче већ поменутог Даниловог текста (2,34—35) указао бих на нека отачка тумачења, која су у њему видели дубоко Мариолошко, Христолошко и Тријадолошко значење.

Тако, Јевсевије Кесаријски, у свом делу „О црквеној теологији“, 120, поводом горњег текста каже: „Гора означава вечност Његова Божанства (Христова), а камен Његово човечанство.“ Неки под гором виде образ Богородице, из које је без човечијег мешања дошао Христос, и тако Данило 2, 34 тумаче искључиво у перспективи Христове људске природе. У овом правцу је и литургичко искуство Цркве схватило Дан. 2, 34—35.⁷

Св. Амвросије Милански, уместо „камен“ чита „гора“ и тако испада да се одвалила гора од горе, а не камен од горе, и цео стих из њему познатих разлога тумачи као рођење Сина од Оца.⁸ Св. Јустин Мученик и Философ, у „Дијалогу са Трифуном“, указујући на разна имена Христа у Старом Завету, каже да се Он зове и камен, позивајући се поред осталих на горњи текст Данила пророка. По Јустину Мученику, овај текст указује на рођење Сина Божја не од семена човечијег, већ интервенцијом и благовољењем самога Бога. (Ср. Лк. 1,34).

Кирило Јерусалимски, у својој 18, 8 катихези, тумачи Данила 2, 34, и ту види Христа Спаситеља, чије се учење распространило по целом свету, на подобје камена, који је испунио целу земљу. „Прибегавај гори, каже Св. Кирило, на сурет Христу, који је камен који се одвалио од горе, без помоћи руке, и испунио целу васељену“.

Пре него што пређемо на ново поглавље, везано за богословско значење камена, желео би напоменути да постоји још низ старозаветних текстова, који говоре о камену, од којих су посебно вредни пажње

⁷ Овако почиње Стихира на стиховање Св. Данилу Српском, на И ниње: „Данил муж желаниј, камен без рук отсјечен видјев Тја, Господи. — Иста Служба, Сједален 2, Слава: „Гору Тја, Дјево, преднаписа јавје, Божествениј Данил“, итд.

⁸ П. Г. 24, 889 Б.

Пост. 31, где се говори о камену као сведоку пред Богом о Завету који су склопили Јаков и Лаван. Затим, књига Исуса Сина Навина 5,2—3, где се говори о другом обрезању каменим ножницама (Јеврејски текст). Постоји низ отачких тумачења ових текстова.

Нови Завет

Ми смо у претходном одељку видели значење камена у Старом Завету, онако како га представљају старозаветни аутори, боље речено Исаија, Давид и Данило. Обратили смо пажњу, у главном, на његово значење у старозаветној перспективи. Чини нам се да могући закључци, на које смо делимично указали, не исцрпљују пуно теолошко значење камена. Другим речима, богословље камена прекорачује границе Старог Завета.

Да ли је камен добио неко ново, проширено или просто друго значење доласком Месије у свету? Какво је његово значење у новозаветној литургији? Да ли у њој добија неки нови смисао? Као и у старозаветних текстова, и овде не намеравамо указати на све новозаветне текстове и њихово значење, него само на оне за које мислимо да су најважнији.

Христос крајеугаони Камен

Христос се није никада позивао на текстове Исаије 28,16; 8,13, ни на текст Данила 2,34—35. Међутим, пред крај своје мисије указује на текст 118. псалма, стих 22. И ставља га у директну везу са својом мисијом. Тај крајеугаони камен о коме је реч у псалму је основа новог поретка ствари, али и камен спотицама за оне који одбацују веру (Рим. 9,32—33).

Наиме, у 21 глави Матејевог Еванђеља, у причи о винограду и виноградарима, читамо како је отац послао сина да узме плодове од винограда. Несумњиво да типолошки син представља Христа, кога шаље његов Отац-Бог. Једино Бог може послати Сина на такву мисију, и једино Син Божји може прихватити такву мисију, после толико других, чија се улога завршавала смрћу. Христос завршава причу речима псалмопеваца: „Камен који одбацише зидари, он постаде глава од угла”. Другим речима, хоће рећи, ви књижевници и фирисеји треба да знате, о каквом камену овде говори псалмопевац. Ви очекујете Месију. Вама је задано и предано да градите храм духовни — Цркву Божју, али како да га градите када сте одбацили Мене, крајеугаони камен новог — духовног храма. Без обзира на одбаченост (презреност), овај камен је легао у основу угла који сједињује, повезује два зида. Другим речима, у мојој Цркви ја ћу објединити верујуће из Јудејаца и многобожаца. Тако је благоугодно самом Богу Оцу моме. „То је од Господа, и дивно је у нашим очима”. (Види Оригеново тумачење на 118. Псалма).

На историјском плану, Христово позивање на 118. псалма је уствари изједначавање судбине одбаченог камена са својом судбином, и указује нам на централни историјски парадокс. Наиме, ова паралела

нас упућује на Христа, распетог на крсту и од свих одбаченог, који постаје темељ и глава целе историје, на подобије одбаченог камена.

Апостоли Христови у овај камен полажу наду спасења: „Нека је на знање свима вама и свему народу Израилеву, да у име Исуса Христа Назарећанина, којег ви распесте, којег Бог подиже из мртвих, њиме стоји овај пред вама здрав. Он је камен који ви зидари одбацисте, а који постаде глава од угла; и нема ни у једном другом спасења (Дела Ап. 4,10—12).

Поред 21. главе, Еванђелист Матеј говори у богословском контексту о камену такође и у гл. 16, 18, на који ћемо обратити пажњу у границама овде постављене теме. После исповедања Христа као Сина Бога живога, од стране Ап. Петра, Христос му на арамејском упућује следеће речи: „А Ја теби кажем да су ти кефа (то јест камен, стена), и на том камену сазидаћу Цркву своју и врата пакла неће је надвладати” (Мт. 16,16—17).

Овде се образ тј. слика камена тумачи као Петрова вера. Овај образ, је повезан са новозаветним образом Цркве. У том правцу ми ћемо и наставити наше истраживање. А ово би поглавље завршили тумачењем Блаж. Августина на цитирани текст. Ево шта он каже: „И на овом, Петровом камену сазидаћу моју Цркву, не на Петру човеку, какав си ти (апостол), него на Камену, који си ти исповедио, на Мени самом, као Сину Бога живога. На тој истини коју је апостол исповедио сазидаћу моју Цркву, заједницу свих који верују у мене ... Ја ћу сам бити та неразрушена стена, на коју ћеш се ти надзидати, као први камен, а са тобом и сви ви моји апостоли. Камен је Христос који је дао и својим апостолима да се зову каменима”.⁹

Црквено сазнање

У изградњи Цркве, апостоли Христови имају одређену мисију. Тако је мисија Ап. Павла била да проповеда многобожцима и да оснује једну Цркву (ср. Рим. 15, 20—21). Основа на којој апостол проповеда је Христос, јер друге основе не може бити (I Кор. 3,11). Црквено сазнање је препознало у Христу тај „темелион”, на коме се све зида и надзиђује, „на коме сва грађевина, складно спојена, узраста у свети храм у Господу, у кога се и ви (тј. ми) заједно уграђујете (тј. уграђујемо) у обиталиште Божје у Духу (Еф. 2,21—22).

У црквеном сазнању и опиту, овај камен има животна својства, лични карактер. Тај камен је сам Христос, који озаглављује своју Цркву.

У својој Првој Саборној посланици, обраћајући се расејаним хришћанима, Ап. Петар каже: „Приступите Њему, живом Камену, од људи одбаченом, али од Бога избраном драгоценом. И ви сами, као живо камење, зидајте се у дом духовни, свештенство свето, да би сте приносили жртве духовне, благопријатне Богу, кроз Исуса Христа” (I Пет. 2, 4, 5). Овде Ап. Петар комбинује оба текста пророка Исаије и 118. псалма, и даје интересантну допуну, по којој нису само Христос

⁹ Цит. по „Свјатоотаческоје толкованије на Евангелији от Матеја, „Всечное”, 1951.

и апостоли живо камење, него су и сви верујући у саставу Цркве живо камење.

Ево како Св. Игњатије Богоносац у својој Посланици Ефесцима (где говори о лажним учитељима) тумачи цитирано место из Прве Петрове посланице: „Ви сте (Ефески хришћани) камење храма, спремљени за градњу (окоборј) Бога Оца. Који сте узнети на висину дејством крста Христова и садејством Духа Светога“. По Св. Игњатију, у наставку цитиране Посланице, Ефески хришћани су камење, зато што требају да су тврди у вери и да одолевају лажним учењима. Ориген такође, у цитираном тексту Петрове посланице, види учење о Цркви „која је „Храм сазидан из живог камења, али у којој извесни живе, не као живо камење, него као камење, од кога се зида разбојничка пећина“.

У првој посланици Коринћанима, Ап. Павле поново помиње камен, али овога пута не онај, о коме је говорио Исаија или Псалмопевац, него онај из кога је Мојсеј напојио жедни Јеврејски народ у пустињи. У оном камену, Богом надахнути Павле види Христа, који као покретна стена присуствује у свом народу. „И сви исто пиће духовно пише; јер пијаху од духовне стене која их је следила, а стена беше Христос“ (I Кор. 10,4). По овој Павловој визији, Христос није привезан једном фиксираном месту штовања, него је на оном месту где се и његов народ налази. Христос је стена Цркве, њен крајеугаони камен, свуда где се Црква налази, то јест тамо где га народ исповеда у Духу и Истини (ср. Јов. 4,24, разговор са Самарјанком; Дел. ап. 7: Стефаново исповедање). Христос је тамо где је и његов народ, јер Црква и јесте Народ Божји.

Апостоли Христови као узидано камење у темеље Цркве

И Хрстови апостоли су на свој начин камење основе црквене грађевине. Ова апостолска улога произилази из Христових речи упућених Ап. Петру: „Ти си камен, и на том камену сазидаћу цркву своју“ (Мт. 16,18). Петар добија и кључеве од Царства небеског и власт да веже и разрешава (Мт. 16,19). Петар је први међу дванаесторицом, протос (Мт. 10,2). Међутим, у своје време и остали апостоли добијају исту власт, као и Петар (Мт. 18,18). И у своје време, они такође постају камењем темеља. Апостол Павле каже Ефеским хришћанима да су „назидани на темељу апостола“ (Еф. 2,20). Треба одмах приметити, да и речима упућеним Ап. Петру: „На том камену сазидаћу Цркву“, као и у цитираним речима Ап. Павла из посланице Ефесцима, произилази да апостоли припадају основи Цркве, њеном темељу, али они не испуњавају дело своје, него дело Божје. У том правцу Ап. Павле у I Кор. 3, 10 и говори: „По благодети Божјој која ми је дана, ја сам као мудар неимар поставио темеље, а други зида на њему; али сваки нека гледа како зида“, и у истој Посланици 3,6: „Ја посадох, Аполос зали, али Бог учини да узрасе.“ Знајући да припадају основи, и да су основа Цркве, апостоли знају такође да им је предана посебна улога у изградњи Цркве (II Кор. 10,8; 13,10). Они је рађају у Христу (види

посланицу Филимону). Свесни улоге, коју имају у изградњи, тј. рађању Цркве, кроз коју се спасавамо, апостоли су привезани делу спасења Исуса Христа више него други.

Динамички аспект изградње Цркве

Грчка реч *икономи* (οἰκονομία = грађење, грађевина коју срећемо у посланицама, кад је реч о изградњи Цркве, открива нам њена два аспекта, која произлазе из самог значења речи, која уствари означава саму грађевину и дело зидања грађевине. Другим речима, открива нам статички и динамички карактер Цркве. У Првој посланици Коринћанима 3,16, Апостол Павле говори да је он поставио темеље, а да су други позвани да граде на тој основи, то јест да продуже изградњу Цркве својим служењем у њој. Треба приметити да Апостол овде не говори да су стројитељи дужни да зграду заврше.

Црква чије је темеље поставио сам Христос и апостоли, продужила је да се изграђује око епископа, као онога који има апостолско прејемство, и као такав, позван је да продужи апостолско дело, то јест да буде стројитељ Тела Христовог (Еф. 4,11—12). Односно, у даном случају, градимо Цркве којој је Христос Камен крајеугаони.

У већ цитираној посланици Ап. Петра, апостол каже: „Приступајући Њему, камену живу, од људи одбаченом, али од Бога изабраном, драгоценом, и ви сами као живо камење зидајте се у дом духовни, авршенство свето, да бисте приносили жртве духовне, благопријатне Богу, кроз Исуса Христа“ (1 Пет. 2, 4—5). Апостол Петар, дакле, призива чланове Цркве да се предају изградњи грађевине, којој је основа сам Христос. Апостол их призива да продуже дело изградње грађевине, која је духовни дом. Ово нас води следећем одељку наше студије, са којим ћемо и завршити.

Црква храм Духа Светог

У посланици Ефесцима 2, 20—22 читамо: „У кога се и ви заједно уграђујете у обиталиште Божје у Духу“. Овде је реч, дакле, о телу човечијем, као храму Божјем. Ово Павлово учење срећемо још раније. Наиме, у 1 Посланици Коринћанима 3,16—17.¹⁰ Предупређујући хришћане да чувају тело од греха, Апостол каже: „Не знате ли да сте храм Божји и да Дух Божји обитава у вама? Ако неко разара храм Божји, разориће њега Бог; јер је храм Божји свет, а то сте ви“. По форми питања, које Апостол упућује Коринћанским хришћанима, рекло би се да су се они већ привикли на такав образац Цркве. Можда је ово била једна од тема Павлове киргме међу њима.

Треба приметити, да је цела Црква храм Духа Светог, а и сваки њен засебни члан. Тако су хришћани сваки појединачно и сви заједно Христоносци, Храмоносци, Духоносци, како је говорио Св. Игњатије. Шта рећи за Христа? Може ли се и за Њега рећи да је храм?

¹⁰ Ову тему тзв. „спиритуализације храма“ сусрећемо још у Кумранској литератури.

Ап. Павле у својим Посланицама на ова питања нема одговора. Одговор, и наравно позитиван, налазимо у Јовановом Јеванђељу. Наиме, Пролог Јованова Јеванђеља нас учи о оваплоћењу Бога: „И Слово постаде Тело (= човек) и настани се међу нама“ (Јов, 1,14). Реч „настани се“ је превод грчке речи ἐσκήνωσεν која напомиње Ковчег Завета. Јерусалимска Библија поводом овога стиха правилно примећује, да је невидљиво присуство Бога у Ковчегу Завета овде замењено видљивим личним присуством Бога, у свом народу, кроз оваплоћење. У Јеванђељу Јована још једном налазимо учење о Христу као храму, у његовим речима Јеврејима: „Разрушите овај храм и кроз три дана ја ћу га подићи“ (Јов. 2,19). На шта јеванђелист додаје: „А он говораше о храму тела Свога“ (Јов. 2,21).

Predrag Samardžić

THEOLOGICAL MEANING OF THE STONE IN THE HOLY SCRIPTURES

The author evaluates the meaning of the *stone* as a biblical-theological term in the Holy Scriptures of the Old and the New Testaments.

At first he analyses texts from Psalms 18 : 2—3 and 118 : 22—23; then Isaiah 8 : 13—14 and 28 : 16 and finally Daniel 2 : 34—35 and 7 : 13. In these texts the author argues that the word and the idea of the *stone* points to the presence and the activity of God in His Chosen People. He finds that it also has a messianic character, which is further confirmed by Patristic interpretations of these texts.

The author identifies and interprets all such texts in the Gospels and the Acts of the Apostles that speak about Christ as *the head of the corner* and as *the foundation* of the Church (Mt 16 : 16—17 and 21 : 42—44; Acts 4 : 10—12; 1 Cor 3 : 10—11; Eph 2 : 20—22 and 4 : 11—12; 1 Pet 2 : 4—5; Jn 1 : 10 and 2 : 19—21).

In all these texts the early Christian community's meaning of the word *stone* is found pointing both to Christ and the Church as a building as well as to the Apostles and all the faithful. They deal with the building of the Church on the Cornerstone of Christ, so that the Church might be the dwelling place of God and the temple of the Holy Spirit. The Apostles also participate in this dynamic building of the Church as the Body of Christ by being built as stones into the Church's foundation; the faithful are like "living stones" and are being built into the Church of Christ by the Holy Spirit. The author quotes many patristic interpretations, but he also uses the findings of contemporary biblical science.

РЕЗЮМЕ

Predrag Samardžić

БОГОСЛОВСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ КАМНЯ В ВСЯЩЕННОМ ПИСАНИИ

Автор изучает значение камня как библейско-богословско термина в Священном Писании Ветхого и Нового Заветов.

Сначала анализирует тексты Псалмов 18, 2—3 и 118, 22—23, потом Исаии 8, 13—14 и 28, 16 и, наконец, Даниила 2, 34—35 и 7, 13, где автор находит, что слово и понятие „камень” имеет значение присутствия и деятельности Божией в своём избранном народе, а также имеет и мессиянский характер, что подтверждается и патристическими толкованиями этих мест.

В Новом Завете автор приводит и толкует все места из Евангелия, Деяний святых апостолов и Посланий, которые говорят о Христе как о „краеугольном камне” и „основании Церкви” (Мф. 16, 16—17 и 21, 42—44, Деян. 4, 10—12, 1 Кор. 3, 10—11, Еф. 2, 20—22 и 4, 11—12, 1 Петр. 2, 4—5, Ин. 1, 14 и 2, 19—21).

Все эти места говорят о раннехристианском церковном значении выражения „камень”, которое относили ко Христу, связывали с Церковью, как построенным из апостолов и всех верных. Здесь речь о строительстве Церкви на Христе, как на Камне основания, чтобы была обителью Бога и храмом Духа Святаго а в этом живом строении Церкви, как Тела Христова, участвуют и Апостолы, которые являются вделанными камнями в основание Церкви, и все верующие, которые как „живые камни” заделываются в Церковь Христову Духом Святым. Здесь же автор приводит патристические толкования, а также пользуется и современными достижениями библейской науки.